

FACKETS KÄMPAR

Hot, trakasserier och sparken från jobbet. Det krävs mod för att jobba fackligt i USA. DA var med när svenska facket landade på amerikansk mark.

Text: MARIE EDHOLM Foto: MICHAEL A. SCHWARZ

Det hände den här dagen också. Maureen Lyle och Francin Abbadesa-Tague känner igen bilen nu och flyttar sig i tid. Varje gång de står här vid infarten till Delta Airlines kontor i Atlanta är det en kvinna som gör en snäv sväng och kör lite för nära. Markerar att hon inte vill ha dem där.

– Hey, sweetheart! Is everything going all right?

Maureen sticker ett informationsblad genom den öppna rutan på en bil som saktat in. Andra åker förbi, tittar besvärat rakt fram.

Maureen och Francin jobbar som bagagelastare på Northwest Airlines, ett flygbolag som gick ihop med Delta Airlines för drygt ett år sedan. På Northwest har det alltid funnits fack och kollektivavtal, men aldrig på Delta.

Snart ska personalen rösta. Vill de ha facket där eller inte? Om färre än hälften säger ja åker facket ut och kollektivavtalet är förlorat.

Maureen, Francin och andra Northwest-anställda offerar många timmar av sin fritid för att få sina nya arbetskamrater vid Delta

att förstå varför de slåss för att behålla sitt avtal. Inne på sin egen arbetsplats har de ingen rätt att hålla möten eller informera. I stället samlas de strategiskt på platser där tusentals anställda passerar varje dag.

De står ute i gatan, eftersom gräsmattan

Om färre än hälften säger ja åker facket ut och kollektivavtalet är förlorat.

tillhör Delta. Och någonstans på infartens asfalt går en osynlig gräns som de inte får passera. I morse stannade en chef och sa åt dem att flytta sina skyltar några centimeter.

– Ledningen på Delta börjar väl bli orolig, tror Francin. Förr var det ingen som pratade om facket på Delta, men nu snackas det en hel del.

Motståndet mot facket är stort i USA, särskilt i de södra delstaterna. De flesta företag vill hålla facket borta, och de har ganska lätt

att lyckas. I USA behöver företag inte förhandla med facket förrän minst hälften av de anställda har röstat ja till att företrädas av ett fack.

De flesta arbetsgivare som står inför en facklig organisering försöker skrämman personalen till att rösta nej. En studie visar att över 60 procent förhör sina anställda om deras inställning till facket. Över hälften hotar att lägga ner arbetsplatsen om facket röstas in. En tredjedel avskedar anställda som har engagerat sig fackligt. På obligatoriska personalmöten varnar arbetsgivare för facket, säger att de skapar problem och byråkrati, är korrupta och gör det svårare för företaget att överleva. Trycket på de anställda är stort.

Skulle de ändå rösta ja väntar nästa utmaning. Förhandlingar om kollektivavtal blir ofta utdragna, eftersom arbetsgivaren helt enkelt kan vägra att komma överens med facket. Vartannat nybildat företagsfack saknar kollektivavtal ännu ett år efter omröstningen. Vid det laget har många anställda tröttnat, förlorat tron på facket och pressats av sin arbetsgivare. En ny omröstning kan

LEVER FARLIGT

Ray Moen kämpar för sitt kollektivavtal. Utanför Deltas personalparkering i Atlanta delar han ut information. I USA är lönen på företag med kollektivavtal i snitt 28 procent högre än på företag utan avtal. Sjukförsäkring och pensionsförsäkring är vanligare på företag med avtal och anställningstryggheten är bättre.

I början var det många som tutade, gav dem fingret och skrek efter dem. Nu stannar många och vevar ner rutan för att snacka och få information om facket. Roy Moen, Pam King och deras arbetskamrater får kontakt med ungefär 700 anställda en förmiddag som denna.

hållas och facket riskerar att åka ut. Fackets hopp står nu till ett lagförslag som tröskats i flera år av politiker i USA. Demokraterna vill införa tidsgränser för hur länge arbetsgivare får fördröja en omröstning. Men förslaget är hårt motarbetat.

En solig tisdagsmorgon i september kliver fackförbundet GS avtalssekreterare, Tommy Andersson, ur hyrbilen i Acworth norr om Atlanta. Tillsammans med Steve Walsh från det globala facket UNI och tre representanter från det amerikanska facket Teamsters närmar han sig entrén till det gamla tegelhuset.

ElandersUSA hälsar den internationella delegationen välkommen. Kaffe? Något att äta? Har ni rest långt? Trevligheter, skratt och visitkort utbyts innan alla slår sig ner runt bordet och vd Phil Warren drar i gång en powerpointpresentation om företaget.

Vad gör han här, Tommy Andersson? Och hur kommer det sig att facket ens släpps innanför dörrarna på ett företag i Georgia där persona-

len är oorganiserad? Svaret är globalisering. Solidaritet över gränserna är ingen ny idé i arbetarrörelsen, men när världens ekonomi och företag förändras måste metoden utvecklas.

Elanders är en multinationell svensk koncern som i januari 2009 tecknade ett avtal med det globala facket UNI. Elanders lovar att grundläggande fackliga rättigheter ska

»Det är så många som är apatiska, som inte bryr sig.«

respekteras och främjas vid alla deras enheter i hela världen. Delegationen är här för att kontrollera om ElandersUSA lever upp till avtalet.

Här har personalen inget fack. Elanders köpte företaget för snart två år sedan. Vad den nya ledningen anser om en organisering av personalen vet inte Ralph Meers, ordförande i Teamsters grafiska sektion i Atlanta.

– Jag har haft kontakt med folk som har

hoppat in på korta jobb här tidigare, men de kunde bara berätta att ingen anställd ville prata om facket.

Den här dagen öppnar vd Phil Warren dörrarna in till produktionen och låter de långväga fackliga gästerna kliva in och träffa personalen. Det är något som Tommy Andersson hade förväntat sig. För Teamsters blir det en glad överraskning. De är inte bortskämda med öppna dörrar. De aktar sig för att gå över gränsen. Inte så mycket snack om facket, ingen information delas ut. Bara presentera sig och prata lite. Visa att man finns.

Saker och ting har blivit bättre med Elanders som ägare, berättar flera anställda. Ledningen pratar med dem, kommer ut i produktionen och frågar hur det går. De informerar och ber om personalens åsikter.

Så var det inte förut. Sjukvårdsförsäkringen har förbättrats också, men den är fortfarande dyr. Över hundra dollar i veckan (700 kronor) för en familjeförsäkring och självrisk är tusen dollar. Några löneförhöjningar har de

Morgan Calvin, bagagelastare på Delta: "Vi borde haft ett fack för länge sedan. Då skulle vi ha en chans att rösta om lönesänkningar och annat. I dag har vi till exempel bara sju betalda sjukdagar. Förut hade vi fyrtio. Med ett fack hade vi kunnat förhandla om det.

Vakten vid infarten till Delta Airlines kontor sa åt Maureen Lyle att kliva ner från gräsmattan den här morgonen. Nu står hon ute i gatan och ser upp så att hon inte blir påkörd.

Vd Phil Warren på ElandersUSA tog emot när GS avtalssekreterare Tommy Andersson kom för att inspektera hur väl de lever upp till sitt globala fackliga avtal.

inte sett till. Det är tre år sedan sist, berättar någon.

Vad facket skulle kunna göra för dem, verkar ingen bry sig om. Facket? Nej, det har de aldrig funderat på, svarar de och rycker på axlarna.

– Det finns inga fack i Georgia, säger en kille.

Med korta mellanrum vibrerar marken av vrålande flygplan på väg upp i en ljusblå himmel. Doften av flygfotogen hänger ständigt i luften runt Deltas stora personalparkering i Atlanta.

– Det är så många som är apatiska, som inte bryr sig, säger Pam King frustrerat innan hon rusar fram till en bil som saktat in med öppet fönster.

Hon pratar fort, fort medan hon springer utmed sidan av bilen.

Några av de Northwestanställda som är här i dag gick av passet sent i natt och skulle kunna vara på väg hem till familjen i Detroit, Minneapolis eller andra platser hundratals

Arbetarrörelsens historia är blodig

► **I USA växte** aldrig något arbetarparti fram i samarbete med fackföreningarna. Makten över arbetsmarknadens regler låg i USA hos domstolarna. I Europa hade politikerna den makten och en facklig politisk samverkan växte fram.

► **USA:s domstolar motarbetade** de politiska framgångar som facken kämpade sig till under 1800-talet och tidigt 1900-tal. Hundratals lagar om fackliga rättigheter och arbetarskydd ogiltigförklarades då domstolarna ansåg att de stred mot grundlagen.

► **Arbetarrörelsens historia** i USA är blodig. Arbetsgivarna fick ofta stöd av polis och militär för att slå ner strejker och demonstrationer, med döda och sårade som följd.

► **Under 1930-talets** ekonomiska kris var strejkerna många och våldsamma, många befarade

inbördeskrig. President Roosevelt lyckades driva igenom en lagstiftning som gav facken större rättigheter och skydd. Allt fler arbetare organiserades och facken blev starkare.

► **Under 50-talet rådde lugn**, med färre strejker. Men facken var starkt toppstyrd och korruption och kriminalitet blev ett problem. Under 60- och 70-talen försvagades facken, bland annat för att man inte stöttade fredsrorelsen och kvinnors och svartas kamp för rättigheter. Samtidigt bjöd arbetsgivarna allt större motstånd. Under 80-talet förstärktes de antifackliga tendenserna i samhället ytterligare. Sedan dess har facken svårt att hitta fotfäste i USA igen.

► **Nu sätter man** hoppet till Barack Obama, den mest fackföreningsvänliga presidenten på länge.

Tisa Willoughby, bokbindare på ElandersUSA: "De gamla ägarna sa att vi inte behövde facket eftersom de behandlade oss så bra. Det är många som tycker att facket bara kommer med regler och bestämmelser."

"Power to the people." Gary Washington har suttit häktad tretton gånger på grund av sitt engagemang för rättvisa. Han kämpar fortfarande, nu via sitt radioprogram som han sänder två gånger i veckan.

➤ mil från Atlanta. Men de väljer att stanna och slåss för sitt avtal.

– Det är vår livsinkomst det handlar om, säger Ray Moen och räknar upp något av allt det som står på spel.

– Pensionen försvinner, lönen blir helt upp till arbetsgivaren, sjukvårdsförsäkringen blir dyrare, jag kan bli beordrad övertid i samma stund som jag går av mitt skift.

En kvinna på väg hem från jobbet har stannat och fyller i sina uppgifter på ett kort med texten "Yes, I want to vote!"

Det finns ett motstånd mot facket, framför allt bland de äldre Delta-anställda, berättar hon.

– De tycker att de har klarat sig bra utan facket. De är inte rädda för att bli av med jobbet, men vi yngre brukar säga att det är viktigt. Att policyn om "sist in först ut" kan vara borta i morgon om vi inte har ett fack.

I dag är bara åtta procent av arbetskraften i USA:s privata sektor fackligt organiserad. I Georgia är de ännu färre. Här kämpar facket inte bara mot företagsledningarna som gör allt

för att hålla dem borta, utan också mot den allmänna inställningen till facket. Det finns ett ointresse, en okunskap och till och med ett hat. Facket får skulden för att bilfabriker lagt ner, eftersom de har sagt nej till lönesänkningar.

»Vi gick ut i vild strejk på 70-talet. Då hade vi problem med Ku Klux Klan på jobbet.«

Så vad är det som driver Robert Barnett och de andra utanför Delta att stå här på sin fritid? Hur kan de ens se någon vits med att kämpa?

– Vi har fått den första svarta presidenten. Det var dags för en förändring. Vi måste också förändra, svarar han segervisst.

Hur gick det förresten på ElandersUSA? Det är tyst i bilen som lämnar parkeringen i Acworth. Någon gör ett försök att sammanfatta

mötet, famlar efter något att hålla sig till. De fick inte nej, men inte heller ja. Å ena sidan verkade ledningen öppen, å andra sidan ville de inte ge några raka svar om hur de tänker leva upp till avtalet. Delegationen enas om att ta det lugnt, invänta återupptagen kontakt. Det sista de vill ha är en konflikt.

Elanders har bara 70 anställda i USA. Hela idén med globala avtal kan tyckas totalt meningslös, men Ralph Meers håller inte med.

– Det gör hela skillnaden för oss. Utan avtalet hade de aldrig öppnat dörrarna på det här sättet. Nu kan vi börja med att samarbeta i stället för att konfrontera.

Nästa steg är att få tillstånd att hålla ett informationsmöte med personalen, så att de förstär vad de ska med facket till.

– Det du har i dag kan du vara utan i morgon. Finns facket där så blir det åtminstone en förhandling, säger Ralph Meers.

Listen up! We've got a war zone here today.

Right in our heartland, and across the USA.

– Lyssna till texten!

Lagen ger liten trygghet

► **Villkoren i inkomstförsäkringen** (a-kassan) varierar mellan delstaterna. I fjol fick bara 37 procent av de arbetslösa ersättning. I snitt ger a-kassan 300 dollar i veckan (ungefär 2100 kronor, 35 procent av en genomsnittlig inkomst).

► **Ersättningsperioden** är högst 26 veckor. På grund av den höga arbetslösheten kan man få några veckors förlängning.

► **Lagen ger rätt till** tolv veckors obetald föräldradagighet under en tolv månaders period.

► **Företag måste ha** en försäkring som gäller olycksfall på arbetet. Den täcker läkemedelskostnader, ger två tredjedelar av lönen samt ersättning till efterlevande vid dödsfall.

► **I ett fåtal** delstater har anställda rätt till mellan fem och tio betalda sjukdagar per år. I de flesta stater gäller obetald sjukfrånvaro i högst tolv veckor.

► **Pensionärer och fattiga** får statligt bekostad sjukvård. Andra måste teckna en sjukvårdsförsäkring. Ofta erbjuder arbetsgivare en för-

säkring, där kostnaden delas med den anställda. Premierna varierar stort. I snitt betalar en anställd 3 515 dollar om året (cirka 25 000 kronor) för att försäkra sig och sin familj.

► **Är personalen organiserad** erbjuder facket en försäkring via bolag som inte drivs i vinstsyfte. Den anställda betalar då ungefär 2 000 dollar per år för en familj (cirka 14 000 kronor).

► **Att strejka är** tillåtet, men arbetsgivaren har rätt att anställa strejkbrytare.

Gary Washington sjunger med när Anne Feeney sjunger *War on the workers*. Han inleder alltid sitt radioprogram med den låten.

– En del frågar varför jag använder en låt med en vit folksångerska, men jag säger åt dem att lyssna till texten. Hör du?

Going to work could be the death of you and me.

But we're not unarmed – our weapon's solidarity...

– Ja, det pågår fortfarande ett krig, säger han och skakar på huvudet.

Han jobbar på ett förpackningsföretag i Atlanta som har haft kollektivavtal i 50 år, men det har de fått kämpa hårt för. Gary har strejkat flera gånger, inte bara för avtalet.

– Vi gick ut i vild strejk på 70-talet. Då hade vi problem med Ku Klux Klan på jobbet. Ibland låg deras tidning på min maskin när jag gick på mitt pass.

Det var en obehaglig stämning. Många var rädda, men ledningen gjorde inget. Gary visste bara ett sätt att få slut på trakasserierna. Att organisera sig. Inte vika sig, men inte heller ta till våld.

Gary Washington har varit en människorätts- och facklig aktivist hela livet och är inte

Union Busting – en lönsam affär

► **Union busting betyder** ungefär "att knäcka facket". Den stora amerikanska advokatbyrån Jackson Lewis är bara en av hundratals andra som helt öppet säljer kurser om hur man håller sitt företag fritt från facket. Företag som står inför en organisering bland personalen erbjuds konsult hjälp för att undvika detta. De hjälper också företag att försvaga eller köra ut fack som redan finns på arbetsplatsen.

► **Man försöker underminera** stödet för facket genom lögn, manipulering, hot och skrämpropaganda. Facket utmålas som en fiende som är i krig med företaget.

► **Företag är beredda** att betala många tusen, ibland miljoner, dollar för att hålla facket borta. Den här industrin omsätter ungefär fyra miljarder dollar (28 miljarder kronor) om året i USA.

rädd för att strida för det han känner är rätt. Han har arresterats 13 gånger, säger han, senast då myndigheterna ville dra en motorväg rakt genom parken i området där radiostationen ligger.

Han demonstrerade tillsammans med de rika, vita invånarna.

– När polisen förhörde alla som togs in blev de förvånade. Var du med dem, frågade de. Vad hade du med vitingarna att göra?

Gary skakar på huvudet och ler, som han verkar göra när han tycker att något är tokigt.

– Om vi bara kunde samarbeta i stället. Då skulle saker bli så mycket bättre.

Två gånger i veckan åker han direkt från jobbet till studion för att sända radiopro-

grammet om arbetares villkor och rättigheter. Gary har avtal på sin arbetsplats och en ledning som samarbetar med facket. Men kriget mot arbetarna pågår ännu, kampen fortsätter, säger han.

Den här dagen väljer han att avsluta sändningen med några av den svenskfödde fackföreningsmannen, diktaren och sångaren Joe Hills sista ord innan han avrättades i Salt Lake City 1915. En uppmaning om att inte ödsla tid på att sörja.

– Don't mourn. Organize! ■

► **Läs om den amerikanska arbetarrörelsens kampsånger på sidan 50.**

Ralph Meers till vänster och Eddie Williams till höger organiserar medlemmar för Teamsters grafiska sektion i Atlanta. Frankie Meeks, bokbindare på ElandersUSA, drar en historia för dem. När de har gått säger han att han älskar sitt jobb, att han är stolt över det. Men facket har han aldrig funderat över. "Jag vet inte vad de skulle kunna göra för oss."